

ISTORIOGRAFIJA I NASTAVA ISTORIJE/ HISTORIOGRAPHY AND HISTORY TEACHING

Dr ČEDOMIR ANTIĆ, vanredni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd, Republika Srbija
chedomir.antic@gmail.com

UDK 378.147::930.2(497.11)(091)
378.016:930.2(100)(091)
930.2

pregledni rad / review article
primljeno / received: 24. 5. 2021.
prihvaćeno / accepted: 24. 11. 2021.

<https://doi.org/10.29362/ist20veka.2022.1.ant.193-212>

UVOD U ISTORIJSKE STUDIJE KAO UNIVERZITETSKI PREDMET U BEOGRADU

APSTRAKT: U članku je predstavljena istorija nastanka i razvoja predmeta Uvod u istorijske studije na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Takođe, prikazano je i stoleće razvoja nastave metodologije na studijama istorije Velike škole i Univerziteta u Beogradu, koje je prethodilo formiranju ovog predmeta. Konačno analiziran je i upoređan razvoj metodoloških i uvodnih predmeta na univerzitetskim studijama istorije u Srbiji, Hrvatskoj i Bugarskoj, te u nešto opštijim crtama u Austriji/Austro-Ugarskoj, Nemačkoj i Velikoj Britaniji.

KLJUČNE REČI: Uvod u istorijske studije, metodologija istorije, Leopold Ranke, Mirjana Gros, Josip Matasović, Pjotr Bicili, Sima Ćirković, Andrej Mitrović, Dušan T. Bataković, Marica Šuput

Rane godine

Sima Ćirković je u jednom pregledu istorije razvoja kritičke historiografije u Srbiji naveo kako je tokom većeg dela 19. veka nastava istorije bila posvećena obrazovanju nastavnika istorije u školama i gimnazijama.¹ Prvi srpski pisci istorije, a posebno profesori Velike škole, nisu bili školovani istoričari, tako da nije bilo reči o primeni savremenih metodoloških saznanja i dostignuća nauke u njihovom radu. U takvim uslovima nastava metodologije, u okvirima ionako ograničene i ka potrebama čitave Velike škole usmerene nastave istorije, bila je praktično besmislena.²

Recimo, u zimskom i letnjem semestru 1866–1867. Pantelija Srećković predavao je Opštu istoriju. Pored uvodnih napomena govorio je o istoriji Kineza, Indi-

¹ Sima Ćirković, „Јављање 'критичке историографије' на Великој школи и универзитету“, у: Душан Татић и Ђорђе Ускоковић, (уред.), *Универзитет у Београду 1838–1988* (Београд: Универзитет у Београду, Савремена администрација, 1988), 645–654.

² Profesori istorije na Velikoj školi Pantelija Srećković i Stojan Bošković bili su po obrazovanju bogoslov i filolog.

jaca, Egipćana, te o državama nastalim u Zapadnoj Aziji – Vavilonu, Asiriji, da bi preko Persije stigao do klasične starine grčkih polisa, Makedonije, rimske republike i carstva. Na početnim predavanjima, međutim, on bi se posvetio upravo metodološkim temama. Struktura ovih predavanja podseća na savremene predmete uvoda u istorijske studije. U dve sekcije naslovljene sa „Pristup“, Srećković je predstavio: 1. Istoriografiju – razvitak istorijske svesti tokom istorije (kod istočnih naroda, Grka, Rimljana, srednjovekovnih naroda, novih naroda) kao i „predeljenje... i pregled“ istorije; 2. Izvori istorije (autor ih naziva i „osnovom“) dodajući i „spomenici pisani i nepisani“. Pod ovom sekcijom posvetio je pažnju pomoćnim istorijskim naukama³ koje opisuje – „šta pomaže da se napiše istorija“ – pa nabroja: a) geografiju („zemljopis“), b) hronologiju (i to grčku, rimsku, kinesku, jevrejsku, vavilonsku, indijsku, hrišćansku i islamsku), dodajući tu kalendare, epohe i periode kako ih definišu istoričari. Ovde pridodaje istorijsku geografiju Starog sveta koju deli na „Istok“ i „Zapad“, konačno razmatra razlike istorije starog i novog sveta, legende o postanju sveta, nastanku čoveka i potopu, kao i mesto življenja raznih naroda, same narode, te način življenja (što bi sve zajedno moglo odgovarati današnjim naukama geopolitici, etnologiji i antropologiji).⁴ Na početku drugog semestra Srećković je kao uvod u srednjovekovnu istoriju predavao bibliografiju najvažnijih dela koja su joj posvećena, kao i periodizaciju istorije.⁵ Sve zajedno u ovom silabusu napisanom za Akademski savet, temama vezanim za savremenu metodologiju, tačnije za predmete koji potpadaju pod uvod u istorijske studije, otpadalo je 9% ukupnih sadržaja. Zanimljivo, ali takav je manje-više slučaj sa našim savremenim studijama.

Nema naznaka da je Srećković tokom svog rada menjao ovu koncepciju, niti da je njegov kolega Stojan Bošković unosio promene u silabus predavanja.⁶ Istorija je u to vreme predavana na tečajevima II i III Istorijsko filološkog odseka Velike škole.⁷

Treba, međutim, naglasiti da je u razvijenim državama, sa starim univerzitetima, upravo u to vreme istorija razvijana kao poseban univerzitetski predmet. Kritička istoriografija počela je da se pojavljuje u Srbiji, a bila je novost i u zem-

³ Pomoćne istorijske nauke uvedene su kao predmet na Filozofskom fakultetu Beogradskog univerziteta 1924. godine, na predlog Stanoja Stanojevića. Marko Atlagić tvrdi kako su one „dosta kasno uvedene kao predmet u Beogradu“, iako je istoimeni predmet u Zagrebu ustanovljen tek šesnaest godina ranije 1908 (mada je najavljen 1874. godine).

⁴ Панта Срећковић, Академском савету – Програм предавања опште историје за први семестар 1866/7. године, Програм опште историје Јог семестра 1866/7, Велика школа, 1867, 10, Архив Србије. Objavljeno u: Јованка Веселиновић, Соња Јерковић и Владимир Булајић, (прир.), *Филозофски факултет Велике школе 1863–1873, Архивска грађа о Универзитету у Београду*, Књ. II (Београд: Филозофски факултет у Београду, 2004), 114–115.

⁵ Исто.

⁶ О томе нема спомена у документима факултета насталим током наредне четри деценије. Јованка Веселиновић и Јелена Јовановић, (прир.), *Филозофски факултет Велике школе 1874–1883, Архивска грађа о Универзитету у Београду*, Књ. III (Београд: Филозофски факултет у Београду, 2006), 84–85.

⁷ „Распоред часова природно-математичког и историјско-филолошког одсека на Филозофском факултету“, Београд, Велика школа, 1874, 220, objavlјeno u: Ј. Веселиновић, Ј. Јовановић, *н. д.*, 84–85.

ljama čiji su univerziteti predstavljali uzor zamecima univerzitetske nastave u Beogradu. U vreme kada je nemačka historiografija bila nosilac globalnog razvoja ove naučne discipline – a u nju su bili zagledani istoričari iz Velike Britanije, kakvi su Karlajl ili Mekouli, ili Francuske čiji su savremeni istoričari listom priznavali tu činjenicu⁸ – Velika škola u Beogradu teško da je mogla imati boljih i očiglednijih uzora. Sa svojih nešto više od stotinu studenata, ona začudo nije mnogo zaostajala za velikim evropskim univerzitetima, mada uvek treba imati u vidu da su njeni kapaciteti bili mali a potrebe rudimentarne. Primer uticaja najbolje je pokazati uzimajući u obzir da je vrhunac borbe za kritičku historiografiju trajao na prelazu iz osamdesetih u devedesete godine 19. veka, a Ernst Bernhajm je „kodifikovao“ principe kritičke historiografije i prednost savremenih izvora nad tradicijama u knjizi koja je prvi put objavljena 1889. godine.⁹

Stvaranje metodoloških predmeta – Ranke u Berlinu

Veliki uticaji stizali su u nastajuću univerzitetski svet Srbije i drugih balkanskih država sa univerziteta u Beču, Berlinu i Parizu. Ovi uticaji su bili više posredni budući da prvi, dugoveki, profesori istorije na Velikoj školi nisu bili školovani istoričari.¹⁰

Smatra se da je seminarski sistem studiranja započeo tokom prve polovine 19. veka na Univerzitetu u Berlinu. Ovo je tim značajnije zato što je delo berlinskog profesora Leopolda fon Rankea za Srbiju bitno kako zbog njegove *Istorije srpske revolucije*,¹¹ tako i zbog činjenice da je Jovan Ristić, jedan od važnih srpskih istoričara i političara 19. veka, bio njegov student.¹² Autori su krajem 19. veka prepoznali značaj seminarskog rada sa studentima za razvoj istraživanja u historiografiji.¹³ Seminari su prema ovim tumačenjima nastali krajem 18. veka kako bi dotadašnji nastavnici, uglavnom teolozi ili sveštenici, dobili obuku za rad sa polaznicima univerzitetskih studija. Ovi seminari, uglavnom filološki, bili su ključni za razvijanje metoda kolektivnog rada na studijama. U dva takva prvobitna seminara-kluba bio je uključen i Ranke tokom studija u Lajpcigu koje je pohađao između 1814. i 1818. godine.¹⁴ Kada je 1824. postao docent na Univerzitetu u Berlinu on je ova metodološka iskustva uključio u predmet koji je obuhvatao istoriju Zapadne Evrope, istori-

⁸ Gabrijel Mond je 1876. godine napisao da je „Nemačka u ovom veku najviše doprinela radu na istoriji“. Gabriel Monod, “Du progrès des études historiques en France depuis le XVIIe siècle”, *Revue historique*, 1, (1876), 27; Efraim Podoksik, (Edit.), *Doing Humanities in Nineteenth-Century Germany* (Leiden, Boston: Koninklijke Brill NV, 2020), 60.

⁹ Ernst Bernheim, *Lehrbuch der historischen Methode und der Geschichtsphilosophie: Mit Nachweis der wichtigsten Quellen und Hilfsmittel zum Studium der Geschichte*, 5th and 6th edition (Leipzig: Duncker & Humblot, 1908); Чедомир Антић, *Uvod u istorijske studije* (Београд: Завод за уџбенике, 2017), 101.

¹⁰ Stojan Bošković nije studirao u inostranstvu, dok je Pantelija Srećković diplomirao na Duhovnoj akademiji u Kijevu. Ч. Антић, *н. д.*, 209.

¹¹ Leopold von Ranke, *Die serbische Revolution* (Hamburg: Bei F. Perthes, 1829).

¹² Ristić po povratku sa školovanja u Pruskoj i Francuskoj nije primljen za profesora Velike škole.

¹³ Edward Gaylord Bourne, “Ranke and the Beginning of the Seminary Method in Teaching History”, *Essays in Historical Criticism* (New York: Charles Scribner’s Sons, 1901), 265.

¹⁴ *Ibid.*, 267.

ju književnosti i istoriju crkve.¹⁵ Zanimljivo je da je Ranke savet da uvede predmete vezane za metodologiju istraživanja dobio od svog prijatelja Karla Raumera koji je predavao mineralogiju. Ranke je upravo o tome javio Raumeru u pismu koje mu je uputio 12. jula 1825. dodajući da je za sledeći semestar pripremio kurs prakse u istoriji (*historische Uehungen*).¹⁶ Kasnije će Rankeovi studenti širiti po evropskim univerzitetima ovaj metod univerzitetske nastave.¹⁷

Na Univerzitetu u Beču

Promene su na Bečki univerzitet došle bezmalo četvrt veka kasnije. Kada je 1850. osnovan Filološko-istorijski seminar¹⁸ njegova namena bila je pre svega obrazovanje nastavnika klasičnih jezika i istorije u gimnazijama. Više od dve decenije kasnije, 1872. godine, on je podeljen nakon što je uspostavljen i samostalni Istorijski seminar.¹⁹ Može se reći da je metodologija na velika vrata ušla u studije istorije u Beču kada je 1854. osnovan Institut za istraživanje austrijske istorije.²⁰ Na ovom institutu, koji je za zadatak imao obrazovanje budućih naučnih istraživača, univerzitetskih profesora i arhivista, od početka su predavane pomoćne istorijske nauke kakve su paleografija, hronologija, diplomatika, egdotika itd.²¹ Prvi istoričar koji je držao jedan zaseban kurs metodologije na Bečkom univerzitetu bio je Engelbert Muhelbaher (Engelbert Mühlbacher), koji je nakon što je izabran za vanrednog profesora (*Professor extraordinarius*) od zimskog semestra 1881/1882. neprekidno držao kurseve pod nazivom „Priručnik istorijske kritike“ („*Anleitung zur historischen Kritik*“), „Metodologija istorijske nauke“ („*Methodik der Geschichtswissenschaft*“), „Istorijaska kritika“ („*Historische Kritik*“) i „Metodologija istorijskog istraživanja“ („*Methodologie der Geschichtsforschung*“). Čini se da ovaj Muhelbaherov posao nije bio previše cenjen budući da je za redovnog profesora izabran tek petnaest godina kasnije – 1896. godine.

Poseban uvodni predmet postao je obavezan na Istorijском seminaru studijske 1900/1901. godine. Tada je profesor Wilhelm Bauer (Wilhelm Bauer) počeo da predaje „Uvod u studije istorije“ („*Einführung in das Studium der Geschichte*“), obavezan kurs od jednog sata sedmično tokom prva dva semestra studiranja.²² Bauerova predavanja prerasla su u knjigu *Uvod u studije istorije* koja je izdata kada je on svoj predmet držao već punih dvadeset godina.²³

¹⁵ *Ibid.*, 267–268.

¹⁶ L. Ranke, *op. cit.*, 148; E. Gaylord Bourne, *op. cit.*, 270.

¹⁷ Jedan od ovih nastavljivača Rankeovog metoda bio je i Jakob Burkhart. E. Podoksik, *op. cit.*, 68.

¹⁸ Philologisch-Historische Seminar.

¹⁹ Historisches Seminar. Thomas Winkelbauer, *Das Fach Geschichte an der Universität Wien. Von den Anfängen um 1500 bis etwa 1975* (Göttingen: V&R Unipress, Aufl. ed., 2018); Ernst Kirchshofer, „Geschichte des philologisch-historischen Seminars an der Universität Wien 1849–1900“ (doktorska disertacija, University of Vienna, 1948).

²⁰ Institut für Österreichische Geschichtsforschung.

²¹ T. Winkelbauer, *op. cit.*, 96–110.

²² Bauer je izabran za vanrednog profesora 1917. godine, a za redovnog 1930. Kao redovni profesor bio je član Katedre za modernu istoriju.

²³ Wilhelm Bauer, *Einführung in das Studium der Geschichte*, 1. ed. (Tübingen: J. C. B. Mohr, 1928).

Na britanskim univerzitetima

Na Univerzitetu u Oksfordu istorija je kao poseban fakultet (independent honours degree) uspostavljena tek 1872, a na Kembridžu sledeće 1873. godine. Iako je to bilo doba ubrzanog razvoja univerzitetskog obrazovanja u Britaniji, u to vreme svrha postojanja predmeta istorija na univerzitetu bila je „mentalna i moralna obuka društvene elite koja je trebala da preuzme važnu ulogu u crkvi, državi i carstvu“.²⁴ Autori su приметili da je proces profesionalizacije istoričara tekao sporije u Britaniji nego u drugim velikim državama Zapada – Francuskoj, Nemačkoj i Sjedinjenim Državama. Ipak, krajem 19. veka i u Britaniji su nastale važne ustanove posvećene proučavanju istorije. Za razliku od srpske kraljevine koja je pored Velike škole krajem 19. veka imala još samo *Srpsku kraljevsku akademiju*, u Velikoj Britaniji su tokom četiri decenije nastali *Kraljevsko istorijsko društvo* (1868) značajno profesionalizovano tokom poslednje decenije stoleća, *Engleska istorijska revija* (*The English Historical Review*) (1886) i *Savez istoričara* (*Historical Association*) – osnovan 1906, sa ciljem da omogući vezu među brojnim školovanim istoričarima.²⁵ Uprkos ovim promenama, pojedini autori smatraju da je sve do Drugog svetskog rata najvažniji cilj istoričara bio da nastave „tradiciju prema kojoj bi negovanje karaktera i mentalnih sposobnosti trebalo da vodi do istine koju bi dokazali istorijski događaji“.²⁶ Još 1927. Džordž M. Travelijan je u inauguralnoj besedi naglasio sopstveni utisak prema kome je prioritet stavljan na istraživanja ali ne i na metodologiju obrade istraživačkih rezultata.²⁷ Zato sve do reforme univerziteta iz šezdesetih godina i nije bilo obavezno da profesor istorije na univerzitetu kao preduslov za zvanje odbrani doktorsku disertaciju.²⁸ Pionir u organizovanju seminarske nastave bio je Univerzitet u Mančesteru, koji je od 1880. organizovan kao prvi „građanski“ univerzitet u Velikoj Britaniji. Tamo je Tomas F. Tut (Thomas F. Tout, 1855–1929) uspostavio „aktivniju formu“ nastave prema kojoj su manje grupe studenata (do 11 njih) studirale pod paskom aktivnog istraživača koji ih je podsticao da sami pišu disertacije.²⁹ Bio je to, međutim, izuzetak tokom narednih pola stoleća. Za to vreme poznati istoričar Alen Dž. P. Tejlor svedočio je kako na Oksfordu sredinom dvadesetih godina 20. veka: „Nisam imao prilike da

²⁴ Alan Booth, “The making of history teaching in 20th-century British higher education”, https://archives.history.ac.uk/makinghistory/resources/articles/teaching_of_history.html (pristupljeno 4. 1. 2021).

²⁵ John P. Kenyon, *The history men: the historical profession in England since the renaissance* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1983), ch. 5; Doris S. Goldstein, “The organisational development of the British historical profession, 1884–1921”, *Bulletin of the Institute of Historical Research*, 60, (1982), 180–93; A. Booth, “The making of history teaching in 20th-century British higher education”.

²⁶ Reba N. Soffer, *Discipline and Power: the University, History and the Making of an English Elite, 1870–1930* (Stanford, 1994), 5, 22.

²⁷ George M. Trevelyan, *Clio, A Muse and other Essays* (London, New York: Longmans, Green, 1914), 194.

²⁸ A. Booth, “The making of history teaching in 20th-century British higher education”.

²⁹ *Ibid.*

steknem ni osnovno obrazovanje o istorijskom istraživanju. Nikada nisam postavio pitanje: 'Kako istoričari znaju nešto?'"³⁰

Smatra se da su i razvoj drugih društvenih nauka, a pre svega nova pedagoška razmišljanja, doveli do promene u odnosu na univerzitetsku nastavu metodologije istorije, koja je usledila na kraju Drugog svetskog rata. Novi pedagoški diskurs u školovanju istoričara usredsređen je na obrazovanje diplomiranih istoričara u cilju razvoja kritičkog mišljenja, povećanja svesti o složenosti događaja i jednom novom preciznom, ali i skeptičnom pristupu dokazima.³¹ Drugi važan faktor razvoja istorijskih studija odnosio se na procvat univerzitetskog obrazovanja. Do početka sedamdesetih godina 20. veka u Velikoj Britaniji radilo je čak 47 univerziteta, na čak četrdeset jednom predavana je istorija. Tokom šezdesetih godina broj studenata u Velikoj Britaniji je udvostručen, do početka 21. veka broj univerziteta na kojima istorija postoji kao fakultet ili departman je bezmalo utrostručen. Pritom istorija je postala deo kurikulumu na politehnikama i koledžima, često kao deo multidisciplinarnih programa. Veruje se da je do kraja sedamdesetih godina čak četvrtina profesora istorije na programima visokog obrazovanja predavala izvan univerziteta.³²

Do osamdesetih godina 20. veka na britanskim univerzitetima rastao je jaz između istraživačkog pristupa na jednoj, i teoretskog i predavačkog, na drugoj strani. U uslovima sve veće specijalizacije javnost je povezivala istraživački pristup sa kvalitetom predavanja. Početkom sedamdesetih godina Gordon Kone-Smit i Houloj Lojd (Gordon Connell-Smith, Howell Lloyd) postavili su kasnije široko prihvaćenu tezu prema kojoj istoričari treba da sebe doživljavaju i kao naučne i kao prosvetne radnike, budući da je javni značaj istorija dobila pre svega zbog svog mesta u javnom prosvetnom sistemu Velike Britanije.³³

Pojava interneta i dalje povećanje broja studenata, fakulteta i odeljenja za istoriju doveli su u Velikoj Britaniji do debate oko značaja istorije u javnoj sferi. Od posebne važnosti postali su resursi koje su omogućile dve nove tehnološke revolucije. Ipak, oko srazmere praktičnog-istraživačkog i teoretsko-naučno-prosvetnog ni danas nema mnogo sporazuma među istoričarima, mada autori veruju da nove tehnologije donekle relativizuju značaj ovog pitanja.³⁴

Kao što možemo da vidimo iz primera Velike Britanije, pitanje uvođenja teoretske nastave na značajnim univerzitetima, od kojih su neki bili uzor Beogradskom, bilo je deo složenog procesa koji je bio uslovljen nekim faktorima. Sudeći prema britanskom primeru, izgleda da su spoljne prilike i pose-

³⁰ "I did not receive the slightest tincture of training in historical research. I never asked the question – How do historians know?", Alan J. P. Taylor, *A Personal History* (London, 1983), 83; R. N. Soffer, *op. cit.*, 74.

³¹ A. Booth, "The making of history teaching in 20th-century British higher education".

³² *Ibid.*

³³ Gordon Connell-Smith and Howell Lloyd, *The Relevance of History* (London: Heinemann Educational, 1972), 123; A. Booth, "The making of history teaching in 20th-century British higher education".

³⁴ Ludmila Jordanova, *History in Practice* (London: Bloomsbury Academic, 2019), 194; A. Booth, "The making of history teaching in 20th-century British higher education".

бно razvoj i širenje univerziteta, te uključivanje drugih društvenih nauka, doveli do razvoja metodologije kao posebnog predmeta a posebno kao razdvojenog, uvodnog predmeta na osnovnim studijama. I dok su do Drugog svetskog rata predmeti vezani za teoriju istorije i metodologiju istraživanja zvanično bili integrisani u klasične predmete na osnovnim studijama istorije – po pravilu definisane teritorijalno i hronološki – posle 1945. godine metodološki predmeti su postali deo kurikuluma širom Zapadne Evrope. Odatle su i uključeni u osnovne studije Odeljenja za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Bila je to velika promena, pa ne čudi da i danas metodologija ne postoji kao izdvojen predmet sa posebnom katedrom, već ga na osnovnim studijama integrisano, a na postdiplomskim zasebno, predaju u okvirima drugih katedara.

Na Univerzitetu u Beogradu

Uzima se da je dolaskom Stanoja Stanojevića na beogradsku Veliku školu, 1903. godine, na scenu stupila i prva generacija srpskih školovanih istoričara.³⁵ Stanojević je uneo nekoliko novina u rad univerziteta. Između ostalog, 1922. godine pokrenuo je osnivanje Instituta za prikupljanje izvora 1908–1918. godine.³⁶ Dušan J. Popović je dvadesetih godina izabran za docenta sa zadatkom da predaje „istoriju Srba na socijološkoj osnovi“.³⁷ Ipak, ovaj plodni istoričar, koji je ostavio iza sebe veliki broj radova, tek u nekoliko njih se bavio samo temama iz društvene istorije.

U međuratnom razdoblju na Filozofskom fakultetu u Beogradu istoriju su predavali samo školovani istoričari, a odnos prema predavanju metodologije i posebno uvodnom kursu postepeno se menjao. U zimskom semestru studijske 1926/1927. Stanoje Stanojević, tada redovni profesor, predavao je kurs iz nacionalne istorije srednjeg veka – despota Stefana Lazarevića i njegovo doba – „dva sata dnevno, ponedeljkom od 3 – 5 časova po podne“. Sutradan u isto vreme držao je „Izvore za srpsku istoriju“. Konačno, sredom u isto vreme, Stanojević je zajedno sa Vladimirom Ćorovićem držao „Seminar“. Opisano je i kako se rad na seminaru sastoji od „čitanja rasprava, prikaza i interpretacije izvora“.³⁸ Na sličan način nastavu je držao i starovekovac, redovni profesor Nikola Vulić. Istoriju Rimske republike predavao je po sat vremena prva dva dana u sedmici. Istoriju Vavilona i Asirije držao je sat vremena – sredom. Četvrtkom je sat vremena držao vežbe pod nazivom „Čitanje Herodota“. Konačno, petkom je čas bio posvećen „Našoj zemlji u staro doba“.³⁹ Redovni profesor Vladimir Ćorović držao je predavanja iz rane istorije srednjeg veka na predmetu „Prve slovenske države na Balkanu“, vežbe je držao pod nazivom „Hronološka uputstva“ i kao „seminar“, zajedno sa Stanojem

³⁵ Сима Ђирковић и Раде Михаљчић, *Енциклопедија српске историографије* (Београд: Knowledge, 1997), 650–651; Ч. Антић, *н. д.*, 211.

³⁶ Ч. Антић, *н. д.*, 227.

³⁷ С. Ђирковић и Р. Михаљчић, *н. д.*, 592.

³⁸ *Универзитетски Календар за школску 1926–1927* (Београд: Књижарница Фрање Баха, 1926), 4.

³⁹ *Исто*, 3–4.

Stanojevićem – iz čega sledi da je sadržaj bio formom istovetan kao na predmetu posvećenom istoriji Srbije na prelazu iz 14. u 15. vek.⁴⁰ Viktor Novak, jedan od pokretača kursa iz Pomoćnih istorijskih studija i autor udžbenika *Diplomatika*, držao je u isto vreme kurs „Hrvati u doba dinastija Arpadovaca i Anžuvinača“, „Opštu diplomatiku“ i „Seminar“.⁴¹ Docent Dušan J. Popović predavao je kurs „Srbi i Turci I, Ekonomsko stanje srpskog naroda u 16. i 17. veku“. Jedan čas je držao „Uvod u sociologiju“. Konačno, predavao je i „Uvod u bibliografiju“.⁴² Redovni profesor Dragutin Anastasijević sa Bogoslovskog fakulteta predavao je po dva časa Istoriju Vizantije, a na „seminarskim vežbanjima“ sa studentima se bavio: „prevođenjem i komentarisanjem Kantakuzenove istorije: referisanjem o novijim stručnim publikacijama: čitanjem i pretresanjem studentskih radova“.⁴³

Proces koji danas poznajemo kao „Francusku istorijsku revoluciju“, započeo stvaranjem Škole anala posle Prvog svetskog rata (a posebno nakon 1929), bez sumnje je makar malo uticao na profesore istorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu, gde se kadrovski tokom pet sledećih godina malo toga promenilo. Stanojević i Ćorović su i dalje zajedno „držali seminar“. Ponedeljkom je Stanojević sada predavao „Istoriju srpske historiografije“, a sutradan „Kulturnu istoriju srpskog naroda u srednjem veku“.⁴⁴ Vladimir Ćorović predavao je „Historiju Bosne“ i „Hronologiju srpskih izvora“. Viktor Novak je sada držao „Istoriju Karlovića II“, „Diplomatiku“ i „Seminarske vežbe“.⁴⁵ Vasilij Popović je kao vanredni profesor držao predavanja na kursu „Evropa i Turska od Kučuk-kajnardžijskog do Pariskog mira i seminarske vežbe“.⁴⁶ Da su jugoslovenski univerziteti bili moderni i da su, uprkos nekim tezama, pratili „evropske trendove“, svedoči i činjenica da je Dušan J. Popović pored „Posebne sociologije“ sada predavao i kurs „Značaj teorija o rasama“.⁴⁷ Popović je držao i kurseve pod nazivom „Pregled istorije Južnih Slovena“ i „Važnija pitanja iz društvenog života našeg naroda pod Turcima“. Seminarske vežbe držao je zajedno sa etnologom profesorom Tihomirom R. Đorđevićem. Dragutin Anastasijević je u ovom semestru držao „završetak opšteg kursa“ iz Istorije Vizantije. Na seminarskim vežbama je, pored referisanja o novijim stručnim publikacijama, „interpretirana glava o Slovenima“ Porfirogenitovog spisa, a studenti su držali i predavanja na teme iz vizantijske historiografije.⁴⁸ Nikola Vulić ništa nije menjao osim što je u ovom semestru predavao „Istoriju Grka od dorske seobe“.⁴⁹

Tridesete godine donele su nove, dinamične, promene u studije istorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Osnivani su novi instituti i seminari. Ide-

⁴⁰ Исто, 8.

⁴¹ Исто, 9.

⁴² Исто, 14.

⁴³ Исто, 15–16.

⁴⁴ Универзитетски Календар за школску 1931–1932 годину, летњи семестар (Београд: Књижарница Фрање Баха, 1932), 13.

⁴⁵ Исто, 18.

⁴⁶ Исто, 20–21.

⁴⁷ Исто, 22.

⁴⁸ Исто, 29.

⁴⁹ Исто, 13.

al multidisciplinarnosti, o kome se toliko mnogo govori tokom prvih decenija 21. veka, kao da je bio u većoj meri dostignut u vreme kada nisu postojala fakultetska odeljenja i katedre.⁵⁰ Stanoje Stanojević, Vladimir Ćorović i Dragoslav Stranjaković (u to vreme novozaposleni asistent), radili su zajedno na bibliografiji srpske historiografije i ovaj rad je bio integrisan u sistem studija.⁵¹ Dušan J. Popović je tokom letnjeg semestra 1932–1933. pored sociologije predavao i kurs pod naslovom „Postanak i razvoj našeg modernog društva“. Popović je započeo i novi predmet, „Rase kao faktor u razvoju čovečanstva“, koji se sa jednim hijatusom zadržao do kraja međuratnog razdoblja.⁵² U zimskom semestru 1933/1934. godine nastavnici istorije bili su angažovani u sledećim ustanovama na Filozofskom fakultetu: Odeljenju za narodnu istoriju, Seminaru za istoriju starog veka (osnovanom 1897), Seminaru za opštu istoriju novog veka, Seminaru za vizantologiju (osnovanom 1906), Seminaru za pomoćne istorijske nauke (osnovanom 1925) i pomenutom Institutu za sakupljanje izvora za narodnu istoriju od 1908. do 1918. godine.⁵³ U ovom semestru Viktor Novak je predavao studentima „Latinsku paleografiju 1“, a Dušan J. Popović kurseve: „Posebna sociologija“, „Sociološki pravci“ i „Nastanak i razvoj našeg građanskog društva“.⁵⁴ Većina profesora je svake godine predavala nove kurseve, koji su nekada bili posvećeni političkoj, nekada društvenoj, ekonomskoj, prosopografskoj istoriji itd.

Ovakav sistem je postepeno napušten posle Drugog svetskog rata. Nestale su teme i pristupi Dušana J. Popovića, mada historiografija realnog socijalizma nikada nije bila značajnije prisutna na Filozofskom fakultetu. Nisu uvedeni ni novi predmeti. Tokom četrdesetih najveći iskorak ka novim temama kao da je izvršio uticajni Vasa Čubrilović, koji je jedan od kurseva posvetio „privrednim i kulturnim odnosima u srpskim zemljama 19. veka“. U toku studijske 1947/1948. ustanovljena je Istorijaska grupa na Filozofskom fakultetu.⁵⁵ Međutim, broj seminara i ostalih ustanova na Filozofskom fakultetu pao je do studijske 1948/1949. sa 46 na 23. Nije bilo odvojenih metodoloških predmeta.

⁵⁰ U to vreme osnovan je Balkanski institut. Dok je u letnjem semestru 1936/1937. Dušan J. Popović držao studentima kurs „Društveni odnosi u tursko doba“, Vasa Čubrilović je držao kurs „Formiranje nacionalnih država na Balkanu“. *Преглед предавања Универзитета у Београду*, летњи семестар 1936/1937 (Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 1936), 24, 29.

⁵¹ *Преглед предавања за школску 1932–1933, летњи семестар*, 1 март – 30 јуни (Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 1933).

⁵² Ovaj predmet je u izvesnoj meri menjao naziv. Tako je u zimskom semestru 1936/1937. njegov naslov glasio znatno neutralnije „Problem rase u današnjoj sociološkoj nauci“. *Исто; Преглед предавања Универзитета у Београду, зимски семестар 1934–1935* (Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 1934), 23; *Преглед предавања Универзитета у Београду, зимски семестар 1936–1937* (Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 1936), 26.

⁵³ *Преглед предавања за зимски семестар школске 1933–1934* (Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 1933), 129–131. Godine 1936. instituta, seminara i zavoda na Filozofskom fakultetu u Beogradu bilo je 40, a na Filozofskom fakultetu u Skoplju 16.

⁵⁴ *Исто*.

⁵⁵ *Преглед предавања за летњи семестар школске 1947/1948* (Београд: „Научна књига“ Издавачко предузеће НР Србије, 1948), 124.

Na odeljenju je sačuvana tradicija prema kojoj je Uvod u istorijske studije kao predmet uveden početkom šezdesetih godina, u vreme kada je na fakultet stupila generacija mladih docenata – Sima Ćirković, Andrej Mitrović, Momčilo Spremić, Dragoljub R. Živojinović, Jovanka Kalić, Božidar Ferjančić, Ljubomir Maksimović i drugi – koja je na fakultet donela nove ideje i koncepte sa nemačkih, francuskih, američkih i italijanskih univerziteta. Odatle i koncept prema kome Uvod u istorijske studije nije ravnopravan predmet, već poput Pomoćnih istorijskih nauka i Istorijske geografije predavanih na odeljenju (Istorijaska geografija,⁵⁶ Pomoćne istorijske nauke, Metodika nastave...) formalno pripada nekoj od postojećih katedara čije su teme hronološki i prostorno određene. Ipak, za razliku od tih predmeta koji su imali stalne predavače, birane na tom poslu tokom godina u sva nastavna zvanja, ovde je prihvaćen model prema kome predavanja drži najmlađi docent na odeljenju, dok proseminarske vežbe vode asistenti sa odeljenja.

Uvod za istorijske studije na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu

U početku, međutim, nije bilo tako. Uvod za istorijske studije uspostavljen je 1. oktobra 1964. kao predmet na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu.⁵⁷ Tokom narednih pet godina držao ga je Sima Ćirković,⁵⁸ kao kurs za studente prva dva semestra osnovnih studija. Pored studenata istorije njega su pohađali i studenti pojedinih drugih grupa fakulteta. Zanimljivo je da je Uvod u istorijske studije tada naveden kao treće od tri Ćirkovićeva zaduženja. Princip rada kakav je uveden tada ostao je nepromenjen sve do kraja 20. veka. Studenti istorije, i još dve grupe,⁵⁹ slušali su predavanja i pohađali vežbe tokom prva dva semestra osnovnih studija. Predmet je držan „dva časa“ nedeljno, a Ćirković je radio „uz pomoć“ asistenata Dragoljuba Živojinovića, Ljubomira Maksimovića, Radeta Mihaljčića i Momčila Spremića.⁶⁰ Te studijske godine se verovatno više nego ranije promišljalo o predavanjima metodologije na osnovnim studijama. Tako u odeljku o radu redovnog profesora Jovana Marjanovića stoji i da u okviru kursa Istorija socijalističke revolucije u Jugoslaviji „povremeno... drži predavanja o pitanjima naučnog rada u oblasti najnovije istorije“.⁶¹

⁵⁶ Vanredni profesor Relja Novaković držao je studijske 1963/1964. godine Istorijisku geografiju za studente „Opšte i nacionalne istorije“ i „Opštu istoriju za studente 13. (etnološke) grupe“ tokom 4, 5. i 6. semestra. *Преглед предавања за школску 1963/1964. годину* (Београд: Универзитет у Београду, 1963), 218.

⁵⁷ *Преглед предавања за школску 1964/1965* (Београд: Универзитет у Београду, 1965), 256.

⁵⁸ Školske 1961/1962, baš kao i ranijih godina, nije bilo odvojenih metodoloških predmeta na Odeljenju za istoriju. Za Simu Ćirkovića stajalo je tada samo da kao docent drži predmet „Istorija Bosne u ranofeudalnom periodu“ za studente koji pohađaju semestre od III do VIII. Zajedno sa njim vežbe je držao docent Jadran Ferluga. *Преглед предавања за школску 1961/1962. годину* (Београд: Универзитет у Београду, 1961), 164.

⁵⁹ 7, 8. i 9. grupa – istorija, istorija umetnosti i arheologija.

⁶⁰ Sva petorica – docent i asistenti postaće redovni profesori univerziteta i članovi Srpske akademije nauka i umetnosti (osim Mihaljčića koji će postati redovni član Akademije nauka i umjetnosti Republike Srpske). Prema sećanju akademika Maksimovića, asistenti neko vreme nisu držali ni vežbe na ovom predmetu. *Преглед предавања за школску 1964/1965*, 256.

⁶¹ *Исто*, 253.

Andrej Mitrović preuzima predmet studijske 1969/1970. godine.⁶² Indikativno je da je te godine Sima Ćirković držao i kurs pod naslovom „Uvod u proučavanje srednjovekovne srpske istorije“. Slušali su ga studenti treće godine osnovnih studija (V i VI semestar). Navedeno je da će u okviru kursa biti proučavani izvori, pomoćne istorijske nauke i historiografija.⁶³ Na drugoj strani, u Pregledu predavanja za sledeću godinu Andreju Mitroviću je Uvod u istorijske studije naveden kao prvi (dakle i najznačajniji) predmet koji predaje.⁶⁴ Iste godine i Sima Ćirković i Radovan Samardžić držali su odvojene metodološke predmete. Prvi „Metodologija istorijske nauke I“ za studente V i VI semestra dve grupe Filozofskog fakulteta, a drugi „Istorijsku metodologiju za studente istorije“⁶⁵ tokom VII i VIII semestra.⁶⁶

Akademik Maksimović seća se kako je Mitrović ovaj kurs držao punih deset godina (dakle do kraja sedamdesetih godina), nakon čega je uveden princip prema kome ga privremeno predaje najmlađi docent na odeljenju.⁶⁷ Tako je bilo tokom bezmalo dve decenije. Krajem devedesetih godina 20. veka ova praksa je promenjena. Predavač Uvoda u istorijske studije postao je aprila 1998. dr Dušan T. Bataković, koji se vratio sa doktorata u Parizu.⁶⁸ Tokom narednih godina on je predavao ovaj predmet kao član Katedre za opštu istoriju novog veka. Pitanje je da li bi Bataković nastavio da predaje Uvod u istorijske studije da je na fakultetu stekao dalja zvanja, ili bi u jednom trenutku počeo da drži

⁶² *Преглед предавања за школску 1969/1970* (Београд: Универзитет у Београду, 1970), 277.

⁶³ *Исто*, 272.

⁶⁴ *Преглед предавања за школску 1970/1971* (Београд: Универзитет у Београду, 1971), 305. Sledeće studijske godine Mitrović će otići u inostranstvo, što je i navedeno u pregledu predavanja.

⁶⁵ *Исто*, 299.

⁶⁶ Na postdiplomskim studijama 1968/69. godine studenti su polagali „Metodologiju istorijskih nauka“ (koju su u to vreme među sobom nazivali „Uvod u istorijske studije“) kod Sime Ćirkovića. Marica Šuput (1943), redovna profesorka na Odeljenju istorije umetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu u penziji, polagala je ovaj ispit kao prvi na početnoj godini postdiplomskih studija, 19. aprila 1969. godine. Istoričari, istoričari umetnosti i arheolozi ispit su polagali pred komisijom (u slučaju profesorke Šuput nju su činili nastavnik Sima Ćirković, mentor Veljko Korać i član komisije Dejan Medaković). Ispit je vođen po Ćirkovićevim skriptama (koje su u to vreme bile prihvaćene). Ispit, bar za postdiplomce, počinjao je uvek sa izvorima (vrste, klasifikacija itd.). Mnogo je držano do principa kritike izvora. Unutrašnja kritika redovno je detaljno obrazlagana. Traženi su i primeri (sopstveni, pošto se od studenata postdiplomaca očekivalo već izvesno istraživačko iskustvo). Profesorka Šuput je kao primer iznela pripratu arhiepiskopa Danila Drugog u Pečkoj patrijaršiji. Skripta su, međutim, prema njenom iskustvu bila jako kondenzovana što je predstavljalo izvestan problem za studente. Kao literatura bio je predložen strani autor koga je preveo Aleksandar Kron (reč je verovatno o knjizi autora Morris Raphael Cohen, Ernest Nagel, *Uvod u logiku i naučni metod* (Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, 1965). Knjiga Midhata Šamića, *Kako nastaje naučno djelo: uvođenje u metodologiju i tehniku* (Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1969) takođe je bila deo silabusa, mada nije preporučivana. Konačno, sledilo je pitanje iz arhivistike, bibliografije (Jugoslovenski bibliografski zavod je postojao, a studenti su posećivali, istina privatno, i arhive). Arhivska praksa je postojala ali samo za istoričare. (Razgovor sa prof. dr Maricom Šuput, 3. marta 2021).

⁶⁷ Zahvaljujem na pomoći akademiku Ljubomiru Maksimoviću, prof. dr Marici Šuput i prof. dr Slobodanu G. Markoviću.

⁶⁸ Pitanje ovog izbora dovelo je do podele na odeljenju. Posebno su bili suprotstavljeni akademici Andrej Mitrović i Dragoljub R. Živojinović, na čiju je katedru došao novi docent.

kurseve iz opšte novovekovne istorije. Ipak, on je istovremeno bio zamenik direktora Balkanološkog instituta SANU, a posle promena iz 2000. godine stupio je u jugoslovensku, srpsko-crnogorsku i konačno srpsku diplomatiju. Nakon ambadorskih mandata u Grčkoj, Kanadi i Francuskoj, imenovan je za direktora Balkanološkog instituta. Tamo je uređivao naučni časopis *Balkanica* i samo je formalno bio uključen u fakultetske aktivnosti. Umesto njega su već od 2001. na predmetu predavali prvo dr Petar Krestić, sa Katedre za istoriju srpskog naroda u novom veku, a potom i dr Jelena Mrgić koja je predavala i Istorijsku geografiju. Tako je bilo do 2013. godine, Uvod u istorijske studije ni danas nije samostalan predmet već je njegov predavač član Katedre za istoriju srpskog naroda u novom veku.

Reformama koje su izvršene tokom prve decenije 21. veka predmet Uvod u istorijske studije nije postao samostalan, ali je od 2005. godine postao jednosemestralan⁶⁹ – za razliku od ostalih predmeta, koji su formalno podeljeni na više zasebnih kurseva, ali su ti predmeti i dalje deo jedne neformalne, šire celine, a principi nastave i obim gradiva ostali su praktično isti. Sudbinu Uvoda podelila je i Istorijska geografija.

Slično je bilo sa udžbenicima i literaturom. Dok su na odeljenjima za istoriju u Nikšiću (gde se nalazi Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore) i Prištini (od 1999. u Kosovskoj Mitrovici) stalni predavači na uvodnom metodološkom predmetu napisali udžbenike,⁷⁰ u Beogradu je prvi udžbenik za predmet Uvod u istorijske studije objavljen tek 2017. godine.⁷¹ Od kraja šezdesetih godina postojala su neautorizovana skripta iz predmeta čiji je autor bio profesor Sima Ćirković. Ćirković, poznati srpski medievista, odbijao je da autorizuje ove studentske beleške sa svojih predavanja.⁷² Pored neautorizovanih skripti od sredine sedamdesetih godina upotrebljavana je i knjiga hrvatske istoričarke Mirjane Gros pod naslovom *Historijska znanost: razvoj, oblik, smjerovi*.⁷³

Uticao ove poznate knjige Mirjane Gros navodi nas na poređenje sa razvojem univerzitetske nastave metodologije istorije, a posebno predmeta tipa uvod u istorijske studije, na univerzitetima u susednim južnoslovenskim državama – Hrvatskoj i Bugarskoj.

⁶⁹ Студийски програм Основне академске студије историје 2005. године.

⁷⁰ Miomir Dašić, *Uvod u istoriju sa osnovama pomoćnih istorijskih nauka* (Titograd: Univerzitet-ska riječ, 1988); Šerbo Rastoder, *Buduća prošlost, Uvod u istoriju sa osnovama istorije istoriografije* (Podgorica: CID/Filozofski fakultet Nikšić, 2011); Здравко М. Делетић, *Истраживање историје* (Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2013).

⁷¹ Ч. Антић, н. д.

⁷² Prema sećanju akademika Maksimovića, Ćirković je smatrao da skripte nisu završene i da ih treba dopuniti. Uprkos tome skripte su cirkulisale do kraja devedesetih godina, a do danas su sačuvane samo u odeljenjskoj biblioteci (prema katalogu reč je o pet primeraka). Sima Ćirković, *Uvod u istorijske studije*, neautorizovane skripte (Beograd: Filozofski fakultet, Odeljenje za istoriju, 1968); COBISS. NET, <https://plus.sr.cobiss.net/opac7/bib/522085271>, (pristupljeno 16. 1. 2020). Videti i nap. 70.

⁷³ Mirjana Gross, *Historijska znanost: razvoj, oblik, smjerovi* (Zagreb: Sveučilište, Institut za hrvatsku povijest, 1976).

Uvodni i metodološki predmeti na drugim južnoslovenskim univerzitetima

U Sofiji, glavnom gradu Kneževine Bugarske, 1. oktobra 1888, deset godina po stvaranju ove autonomne države u okviru Osmanskog carstva, osnovan je Visoki pedagoški kurs. Kurs će posle svega tri meseca prerasti u Visoko učilište. Fakultet za istoriju i filologiju (Историко-филологическия) u okviru ove ustanove imao je na početku 43 studenta. Visoko učilište je preraslo u univerzitet 1904 – godinu dana pre nego što je Velika škola u Beogradu, posle gotovo sedam decenija postojanja, uzdignuta u taj rang.⁷⁴ Fakultet za istoriju i filologiju postojao je do 1951. godine, kada je preimenovan u Fakultet za filozofiju i istoriju (Философско-историческия), dok je samostalni Istorijski fakultet osnovan 1972. godine.⁷⁵

Modernu istoriju u ovoj ustanovi sve do 1911. predavao je Dimitar Agura, drugi po redu rektor Sofijskog univerziteta. Na njegovo mesto je kasnije došao takođe značajan bugarski istoričar Georgi Dermančev, koji međutim ovo mesto nije dobio za stalno. Ovi istoričari školovani u Zapadnoj Evropi pripadali su pozitivističkom pravcu u historiografiji i bili su posvećeni savremenoj istoriografskoj metodologiji. Međutim, niko od njih nije predavao metodologiju, niti uvod u istorijske studije, kao posebne predmete. Do promene je, baš kao i u slučaju Filozofskog fakulteta u Beogradu, došlo posle Prvog svetskog rata. Tada je Pjotr Bicili (Пётр Михайлович Бицилли) stupio na Univerzitet u Sofiji.⁷⁶ Predavao je teoriju istorije i uvodna predavanja istorijskih studija. Ovaj plodni autor je posvetio teoriji istorije brojne članke i knjigu pod naslovom *Uvod u istoriju sveta*. Promene i razvoj metodoloških i „uvodnih“ predmeta odvijali su se u Sofiji na sličan način kao i u Beogradu. Tako u *Programu predmeta za 1959. godinu* stoji da studenti treba da slušaju kurs „Bugarska istoriografija“.⁷⁷ Studenti jednog smera pohađali su tri časa nedeljno kurs „Istorija i organizacija arhivskog rada“ („История и организация на архивното дело“). Studenti tri smera slušali su dva časa Arhivistiku („Архивознание“).⁷⁸ Ponuđeni su bili i

⁷⁴ *Разпис на лекциите, Учебна 1968/1969 година*, Софийски државен универзитет (Универзитетска печатница, Софиа, 1968), 7. Zahvaljujem se na ljubaznoj pomoći i kolegijalnom savetu dr Ljubomiru C. Krastevu (Любомир Цветанов Кръстев) sa Univerziteta u Sofiji.

⁷⁵ *Разпис на лекциите, за учебната 1980/1981 година*, Софийски државен универзитет (Софиа: Универзитетска печатница, 1980), 49.

⁷⁶ Bicili je od 1920. do 1924. predavao na Univerzitetu u Skoplju u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Tamo je predavao Uvod u opštu istoriju, Istoriju historiografije, Istoriju Starog i Istogij Srednjeg veka. Драгомир Бондић, „Наставно особље Филозофског факултета у Скопљу 1920–1941“, у: *Врските меѓу Р. Македонија и Р. Србија низ вековите и денес*, уредник Александар Стерјовски (Битола, Конзулат на Република Србија во Република Македонија – Битола, 2018), 91.

⁷⁷ *Разпис на лекциите, Зимен и летен семестр на учебна 1959/1960 година*, Софийски државен универзитет (Софиа: Универзитетска печатница, 1959), 14.

⁷⁸ *Исто*, 15. U pogledu metodologije program nije menjan tokom čitave naredne decenije. *Разпис на лекциите, Учебна 1964/1965 година*, Софийски државен универзитет (Софиа: Универзитетска печатница, 1965), 17–28.

specijalizovani kursevi posvećeni etnologiji, arheologiji i numizmatici. Posebni kursevi predstavljali su istoriju i organizaciju biblioteka.⁷⁹ Metodološki predmeti, kakvi su postojali u vreme Bicilija, ponovo su uvedeni nakon što je sedamdesetih godina 20. veka istorija izdvojena iz Filozofskog fakulteta. Ipak, tokom ove decenije na osnovnim studijama istorije nije bilo ni uvodnog ni opšteg metodološkog predmeta. Kursevi iz metodologije držani su od strane dve izdvojene katedre za „Pomoćne istorijske discipline“ i katedre za „Bibliotekarstvo, bibliografiju i naučna saznanja“.⁸⁰

U Programu predavanja za studijsku 1980/1981. na Istorijском fakultetu u Sofiji navedeno je više predmeta posvećenih arhivistici, heuristici, bibliografiji, raznim pomoćnim istorijskim naukama, a bilo je i kurseva koji su istorijskom istraživanju pristupali multidisciplinarno (metodologijama i temama sociologije i etnologije). Predstavljen je i kurs Uvod u istoriju i organizaciju nauka, koji se međutim odnosio na „razvitak, organizaciju i klasifikaciju“ nauka.⁸¹ Od sredine osamdesetih godina uveden je i predmet Uvod u istorijsko znanje („Увод в историческото познание“), koji postoji i danas. Ovaj predmet je sličan srpskom Uvodu u istorijske studije. Posebno je bio hvaljen predavački rad profesora Rumena Donkova.⁸² Posle Donkovljeve smrti, predmet je preuzeo profesor Todor Popnedelov, dok je seminarske vežbe držao Andrej Lunin.

Veruje se da je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu osnovni metodološki predmet na studijama istorije ustanovila Mirjana Gros (Mirjana Gross). Bilo je to one sudbonosne 1964. godine.⁸³ Naziv predmeta nije bilo ustaljen pa je ponekad navođen kao „Uvod u historiju“, a ponekad i kao „Metodologija historije“. Upravo kao udžbenik za ovaj predmet ona je i napisala knjigu *Historijska znanost: razvoj, oblik, smjerovi*.⁸⁴ Pre toga je, po svemu sudeći, koristila različite

⁷⁹ „Историческо библиотекознание“, „Обща библиография“, „Отраслева библиография“... Исто, 18.

⁸⁰ Među devet katedara na Istorijском fakultetu, istina kao osma i deveta, navodne su tokom sedamdesetih godina „metodološke“ – Katedra za arhivistiku i pomoćne istorijske discipline i Katedra za bibliotekarstvo i bibliografiju. Zanimljivo je da su spadale među katedre sa više nastavnika, ali su njihovi članovi uglavnom bili asistenti, a rukovodioci su bile dve docentkinje. *Разпис на лекциите, Учебна 1974/1975 година*, Софийски државен универзитет (София: Университетска печатница, 1975), 41.

⁸¹ „Увод на историята и организацията на науките“, предавала га је И. Кайнарова. *Разпис на лекциите, за учебната 1980/1981 година...*, 59.

⁸² Mada su se širile glasine da je program predavanja i vežbi preuzeo od nekog profesora iz Portugala. U to vreme korišćen je udžbenik profesora koji je predavao na drugom univerzitetu, čiji naslov je odgovarao nazivu predmeta. Калчо К. Калчев, *Увод в историческото познание* (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2007), kao i nešto stariji udžbenik obimnije teme: Никола Стефанов, Стефан Качаунов и Костадинка Симеонова, *Структура и методология на историческото познание* (София: Наука и изкуство, 1971).

⁸³ Mirjana Gros (1922–2012) doktorirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1959. godine. Iste godine je primljena za asistenta na matičnom fakultetu. Dvanaest godina kasnije, 1971. godine, izabrana je za redovnu profesorku, a 1982. penzionisana. „Gross, Mirjana“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=23501>, (pristupljeno 1. 2. 2021).

⁸⁴ M. Gross, *Historijska znanost: razvoj, oblik, smjerovi*.

autore, među kojima Bogu Grafenauera i pojedine francuske i nemačke istoričare.⁸⁵ Tokom četrdesetih i pedesetih godina 20. veka o metodološkim temama predavao je Josip Matasović (1892–1962).⁸⁶ Matasović je pripadao generaciji Viktora Novaka (1889–1977), imao je slično obrazovanje i karijerni put. Zanimljivo, obojica su metodologiju predavali uglavnom posredstvom kursa Pomoćnih istorijskih nauka. Iako je istoriju doktorirao na Univerzitetu u Beču, Matasović ipak na fakultetu nije uspostavio uvodni ili metodološki kurs.⁸⁷ Uvidom u njegovu veoma bogatu rukopisnu zaostavštinu istoričari su primetili kako je u okvirima Pomoćnih istorijskih nauka bilo sadržano još mnogo toga, pa nazivi predmeta i sadržine godišnjih kurseva variraju između „Metodologije istorije“, „Metodologije sa istoriografijom“ do „Uvoda u istorijsku nauku“ (Uvoda u povijesnu nauku).⁸⁸ Matasović je još u međuratnom razdoblju, dok je radio na Filozofskom fakultetu u Skoplju, držao predavanja iz „Uvoda u istorijsku nauku“.⁸⁹

U naše vreme na Hrvatskom sveučilištu studije istorije postoje na dva fakulteta – Filozofskom fakultetu i Hrvatskom studijama. Tokom devedesetih godina postojao je predmet koji je nosio naziv Metodologija povijesne znanosti. Ovaj predmet predavali su jedan za drugim Ivo Goldštajn (Ivo Goldstein), Zdenka Janeković Remer (Zdenka Janeković Roemer) i Mario Streča (Mario Strecha).⁹⁰ Kao središnji udžbenik korišćena je knjiga Mirjane Gros *Suvremena historiografija*.⁹¹ Ovaj predmet je, međutim, više bio posvećen razvoju historiografije nego metodologiji. Početkom 21. veka došlo je do promena, pa je Istorija historiografije

⁸⁵ Koncept Uvoda u istorijske studije, po svemu sudeći, u programe nastave istorije na univerzitetima u Zagrebu, a potom i u Beogradu, stigao je iz Ljubljane. Bogo Grafenauer, koji se školovao isključivo na Ljubljanskom univerzitetu (diplomirao 1940. i doktorirao 1944), proučavao je istoriju Slovenaca u poznom srednjem i ranom novom veku. U svoj rad uneo je velike novine nove društvene istorije, pre svega škole Anala. Zabeleženo je kako je pored „Istorije Slovenaca od doseljavanja do 19. veka“ predavao i „Uvod u istoriju“ (odnosno „Teoriju istorijske nauke“ – „Uvod v zgodovino“ / „Teorijo zgodovinske vede“). Upravo je 1960. izašlo i njegovo na nastavu u Srbiji i Hrvatskoj tako uticajno delo: Bogo Grafenauer, *Struktura in tehnika zgodovinske vede* (Ljubljana: Univerzitetna založba, 1960).

⁸⁶ Branimir Janković, *Mijenjanje sebe same: preobrazbe hrvatske historiografije kasnog socijalizma* (Zagreb: „Srednja Europa“, 2016).

⁸⁷ Možda je razlog u tome što je do Drugog svetskog rata predavao na Filozofskom fakultetu u Skoplju – gde je takav kurs uveo – da bi 1943. prešao na Zagrebačko sveučilište. „Matasović, Josip“. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020, <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39378>>. (pristupljeno 2. 2. 2021).

⁸⁸ Tomislav Galović, „Josip Matasović kao profesor pomoćnih povijesnih znanosti na Odseku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu“, u: Suzana Leček (ured.), *Josip Matasović i paradigma kulturne povijesti: zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Slavonskom Brodu 23–24 studenog 2012* (Slavonski Brod–Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje – Hrvatski državni arhiv, Društvo za hrvatsku povijesnicu, 2013), 260–272; B. Janković, *n. d.*, 81–82.

⁸⁹ B. Janković, *n. d.*, 82. У изворима јавља се и назив „Увод у историју“. Видети: *Преглед предавања за летњи семестар 1924/1925* (Београд: Универзитет у Београду, 1925), 55.

⁹⁰ „Povijest historiografije“, http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=2novi_prog&file=povhis, (pristupljeno 25. 1. 2021).

⁹¹ Mirjana Gross, *Suvremena historiografija, Korijeni, postignuća, traganja* (Zagreb: Novi Liber, 2001).

(Povijest historiografije) postala predmet na petom semestru (trećoj godini) osnovnih studija (koji traje 30 časova). Njega je, kako se čini, do 2019. predavao profesor Streča, a kasnije docent Branimir Janković. U narednom semestru, predmet pod nazivom Savremena istoriografija – teorije (Suvremena historiografija – teorije) predaje profesorka Zrinka Blažević.⁹² Predmet „Historiografski praktikom“ osmislili su istoričari Zrinka Nikolić Jakus⁹³ i Mladen Tomorad. „Historiografski praktikom“, koji odgovara srpskom Uvodu u istorijske studije, ovo dvoje „znanstvenih novaka“ (saradnika u nastavi – pripravnika) počeli su da predaju od 2005. na osnovu iskustava sa studija u inostranstvu (Akademska pisanje na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti). Tomorad je 2011. prešao na Hrvatske studije, gde drži predmet Metodologija istorijske nauke i akademska pismenost (Metodologija povijesne znanosti i akademska pismenost).⁹⁴

Zaključne napomene

Uvod u istorijske studije uveden je u Beogradu kao jedan, objedinjujući, osnovni predmet u vreme kada je takav način nastave bio prihvaćen na mnogim nemačkim univerzitetima. Kao takav, on je bio moderan u svoje vreme. Bilo je nesuvislo uvesti zaseban predmet takvog naziva ukoliko ne postoji zaseban istorijski fakultet, odeljenje ili makar grupa. Zanimljivo da je u Srbiji predmet ostao praktično nepromenjen tokom četiri decenije.

Može da čudi što je tokom dvadesetih i tridesetih godina 20. veka, uprkos nepostojanju istorijskog odeljenja u okviru Filozofskog fakulteta, metodologija bila mnogo prisutnija na studijama, a nove teme društvene istorije, prvih generacija analista, stizale u Beograd neposredno sa francuskih univerziteta.

Na osnovu izloženog, ne bi se moglo reći da teorijska i metodološka nastava istorije nije postojala ili je bila zapostavljena na Beogradskoj velikoj školi tokom poznih decenija 19. veka. Naprotiv, struktura i pristup malo su se razlikovali od onog uspostavljenog osamdeset godina kasnije u zasebnom kursu. Treba imati u vidu da Velika škola onog vremena nije bila univerzitet neke od prestonica imperijalnih sila. Ciljevi velikih i starih univerziteta u Berlinu i Beču svakako su bili bliski duhovnim pogledima mnogih profesora u Beogradu, ali oni bez sumnje nisu odgovarali malenim kapacitetima u vreme kada je ukupan broj studenata Velike škole bio značajno manji od hiljadu!⁹⁵ Jedno od pitanja

⁹² Zrinka Blažević, *PREVOĐENJE POVIJESTI, Teorijski obrati i suvremena historijska znanost* (Zagreb: Srednja Europa, 2014).

⁹³ Udžbenik: Zrinka Nikolić Jakus, *Uvod u studij povijesti* (Zagreb: Leykam international, 2012).

⁹⁴ Na Ljubljanskom univerzitetu je danas „Uvod u studije istorije“ (Uvod v študij zgodovine) predmet na osnovnim studijama koje traju tri godine (šest semestara). Jedini je metodološki predmet na prvoj godini, koji drže tokom zimskog semestra. Na drugoj i trećoj godini tamo drže još dva teorijska predmeta Strukturu i razvoj istorijske nauke i Teoriju istorije, koji su po broju časova ravnopravni sa drugim predmetima i svi traju u zimskom semestru. „Oddelek za zgodovino“, Prvostopenjski univerzitetni študijski program Zgodovina, <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/prvostopenjski-univerzitetni-studijski-program-zgodovina>, (pristupljeno 3. 2. 2021).

⁹⁵ Beograd je krajem vladavine kneza Mihaila imao oko 25.000 stanovnika, na prelazu u 20. vek oko 70.000, posle Prvog svetskog rata oko 111.000. Za to vreme Berlin je 1867. godine imao 702.400

pred univerzitetskim upravama bilo je i za koja zanimanja školuju studente. Generacija Alekse Vukomanovića, Stojana Boškovića i Pantelije Srećkovića bila je, bez obzira na sve nedostatke, deo svoje epohe – moderna za svoje vreme i uspešna za balkanske uslove. To je postalo očigledno kada je Velika škola postala univerzitet i kada je započeo ubrzan razvoj srpske historiografije.

Upadljive su sličnosti u razvoju, bar kad je reč o nastavi metodologije i uvodnih predmeta istorije, na univerzitetima u Zagrebu, Beogradu i Sofiji. Moguće je odrediti tri generacije istoričara koje su na gotovo istovetan način uvodile elemente ili predmete nastave metodologije na tri univerziteta. Bez obzira na dominantan uticaj Bečkog univerziteta na srpsku i hrvatsku historiografiju, modernizacija nastave vršena je bez koordinacije, postepeno i sa svešću o prirodi i potrebama sredine.⁹⁶ Do razlika dolazi upravo posle Drugog svetskog rata. U to vreme, dva velika jugoslovenska univerziteta, makar u ovom segmentu ne prolaze razdoblje ideologizacije i dogmatizacije. Ipak, dok Dušan J. Popović 1945. godine biva penzionisan u pedeset i prvoj godini, njegov vršnjak Josip Matasović napreduje. Matasović ne samo da je ostao na mestu profesora Zagrebačkog sveučilišta (na koje je izabran 1943, u vreme kada je Beogradski univerzitet praktično nije radio), već je ovaj savetnik u Ministarstvu bogoštovlja i nastave NDH i posle rata ostao i na mestu ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu. Upravo 1946. Matasović je pored povijesti umjetnosti i kulture počeo da predaje Pomoćne istorijske nauke. Centralna figura jugoslovenske metodologije istorije, međutim, postala je Mirjana Gros, pripadnica generacije koja je na univerzitete stupila pedesetih godina i kojoj je istorija postala zanimanje tek tokom druge polovine četrdesetih godina. Treba napomenuti da je najstariji kurs pod nazivom „Uvod u istorijsku nauku“ na univerzitetima jugoslovenske države uveden sredinom dvadesetih godina 20. veka na Filozofskom fakultetu u Skoplju. Uveo ga je profesor Matasović. Zapostavljanje metodoloških i uvodnih predmeta u Beogradu, ako je i postojalo, započelo je upravo posledicom opredeljenja najuglednijih i evropskim univerzitetima u najvećoj meri okrenutih profesora – Sime Ćirkovića i Andreja Mitrovića. Iako su pisali o teoriji i metodologiji istorije,⁹⁷ opredelili su se da takav predmet uspostave sa određenom zadržkom, kao i da ne objave udžbenik za njega. Tako je formalno ostalo tokom pune tri decenije – tačnije do 1997. godine, a sticajem okolnosti i tokom dodatnih kasnijih dvadeset godina.

stanovnika, 1900. 1.888.848, a 1919. – 1.902.509 stanovnika. Stanovništvo Beča je sredinom 19. veka prešlo pola miliona, 1900. je već brojalo 1.769.137 stanovnika, a 1910. prešlo je dva miliona.

⁹⁶ To se ne može reći za reforme uvedene na dva univerziteta posle 2000. godine.

⁹⁷ Sima Ćirković, *Uvod u istorijske studije*, neautorizovane skripte...; Сима М. Ћирковић, *О историографији и методологији* (Београд: Историјски институт, 2007); Сима Ћирковић, *Помоћне историјске науке у делу Љубомира Стојановића* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2010); Sima M. Ćirković, *Živeti sa istorijom* (Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2020); Andrej Mitrović, „Тешкоће историјске науке при проучавању савремене историје“, *Историјски гласник*, бр. 4, (1965), 99–114; Andrej Mitrović, *Raspravlanja sa Klio: o istoriji, istorijskoj svesti i historiografiji* (Sarajevo: Svjetlost, 1991); Andrej Mitrović, *Пропутивање Клио: огледи о теоријском у историографији* (Београд: Војска, 1996); Andrej Mitrović, *Klio pred iskušenjima i raspravlanja sa Klio* (Beograd: Ćigolja štampa, 2001).

REFERENCE

- Antić, Čedomir. *Uvod u istorijske studije*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2017.
- Bauer, Wilhelm. *Einführung in das Studium der Geschichte*, 1. ed. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1928.
- Bernheim, Ernst. *Lehrbuch der historischen Methode und der Geschichtsphilosophie: Mit Nachweis der wichtigsten Quellen und Hilfsmittel zum Studium der Geschichte*, 5th and 6th edition. Leipzig: Duncker & Humblot, 1908.
- Blažević, Zrinka. *Prevođenje povijesti. Teorijski obrati i suvremena historijska znanost*. Zagreb: „Srednja Europa“, 2014.
- Bondžić, Dragomir. „Nastavno osoblje Filozofskog fakulteta u Skoplju 1920–1941“. U: *Vrskite megu R. Makedonija i R. Srbija niz vekovite i denes*. Urednik Aleksandar Sterjovski, 85–110. Bitola: Konzulat na Republika Srbija vo Makedonija – Bitola, 2018.
- Booth, Alan. “The making of history teaching in 20th-century British higher education”. https://archives.history.ac.uk/makinghistory/resources/articles/teaching_of_history.html (pristupljeno 4. 1. 2021).
- Bourne, Edward Gaylord. “Ranker and the Beginning of the Seminary Method in Teaching History”. *Essays in Historical Criticism*. New York: Charles Scribner’s Sons, 1901.
- Connell-Smith Gordon, Howell and Lloyd. *The Relevance of History*. London: Heinemann Educational, 1972.
- Ćirković, Sima. „Javljanje ‘kritičke historiografije’ na Velikoj školi i univerzitetu“. U: *Univerzitet u Beogradu 1838–1988*. Uredili Dušan Tatić i Đorđije Uskoković, 645–654. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Savremena administracija, 1988.
- Ćirković Sima, i Rade Mihaljčić. *Enciklopedija srpske historiografije*. Beograd: Knowledge, 1997.
- Ćirković, Sima M. *Živeti sa istorijom*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2020.
- Ćirković, Sima M. *O historiografiji i metodologiji*. Beograd: Istorijski institut, 2007.
- Ćirković, Sima. *Pomoćne istorijske nauke u delu Ljubomira Stojanovića*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2010.
- Ćirković, Sima. *Uvod u istorijske studije, neautorizovane skripte*. Beograd: Filozofski fakultet, Odeljenje za istoriju, 1968.
- Dašić, Miomir. *Uvod u istoriju sa osnovama pomoćnih istorijskih nauka*. Titograd: Univerzitetska riječ, 1988.
- Deletić, Zdravko M. *Istraživanje istorije*. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet, 2013.
- Dilmen, Rihardvan (prir.). *Istorija: leksikon pojmova*. Beograd: Clio, 2010.
- Goldstein, Doris. “The organisational development of the British historical profession, 1884–1921”. *Bulletin of the Institute of Historical Research*, 132, 55, (1982), 180–193. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2281.1982.tb01157.x>

- Gross, Mirjana. *Historijska znanost: razvoj, oblik, smjerovi*. Zagreb: Sveučilište, Institut za hrvatsku povijest, 1976.
- Gross, Mirjana. *Suvremena historiografija, Korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber, 2001.
- Janković, Branimir. *Mijenjanje sebe same: preobrazbe hrvatske historiografije kasnog socijalizma*. Zagreb: „Srednja Europa“, 2016.
- Jordanova, Ludmila. *History in Practice*. London: Bloomsbury Academic, 2000.
- Kalčev, Kalčo K. *Uvod v istoričeskoto poznanie*. Sofija: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2007.
- Kenyon, John. *The History Men*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1983.
- Kirchshofer, Ernst. “Geschichte des philologisch-historischen Seminars an der Universität Wien 1849–1900”. Doktorska disertacija, Vienna, University of Vienna, 1948.
- Mitrović, Andrej. *Klio pred iskušenjima i raspravljanja sa Klio*. Beograd: Čigoja štampa, 2001.
- Mitrović, Andrej. *Propitivanje Klio: ogledi o teorijskom u historiografiji*. Beograd: „Vojska“, 1996.
- Mitrović, Andrej. *Raspravljanja sa Klio: o istoriji, istorijskoj svesti i istoriografiji*. Sarajevo: Svjetlost, 1991.
- Mitrović, Andrej. „Teškoće istorijske nauke pri proučavanju savremene istorije“. *Istorijski glasnik*, br. 4, (1965), 99–114.
- Monod, Gabriel. “Du progrès des études historiques en France depuis le XVIe siècle”. *Revue historique*, 1. Paris, Germer Baillièrè, (1876), 7–38.
- Podoksik, Efraim (Edit.). *Doing Humanities in Nineteenth-Century Germany*. Leiden, Boston: Koninklijke: Brill NV, 2020. <https://doi.org/10.1163/9789004416840>
- Ranke, Leopold von. *Die serbische Revolution*. Hamburg: Bei F. Perthes, 1829.
- Rastoder, Šerbo. *Buduća prošlost. Uvod u istoriju sa osnovama istorije historiografije*. Podgorica: CID/Filozofski fakultet Nikšić, 2011.
- *Razpis na lekciite, Zimen i leten semestr na učebnata 1959/1969 godina. Sofijski državni universitet*. Sofija: Universitetska pečatnica, 1959.
- *Razpis na lekciite, Učebnata 1968/1969 godina, Sofijski državni universitet*. Sofija: Universitetska pečatnica, 1968.
- Soffer, Reba N. *Discipline and Power: the University, History and the Making of an English Elite, 1870–1930*. Stanford, 1994.
- Stefanov Nikola, Stefan Kačauinov i Kostadinka Simeonova. *Struktura i metodologija na istoričeskoto poznanie*. Sofija: Nauka i izkustvo, 1971.
- Taylor, Alan J. P. *A Personal History*. London: Hamilton, 1983.
- Trevelyan, George M. *Clio, A Muse and other Essays*. London: Longmans, Green, 1914.
- Veselinović Jovanka, i Jelena Jovanović (prir.). *Filozofski fakultet Velike škole 1874–1883, Arhivska građa o Univerzitetu u Beogradu*, Knj. III. Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu, 2006.

- Veselinović Jovanka, Sonja Jerković, i Vladimir Bulajić (prir.). *Filozofski fakultet Velike škole 1863–1873, Arhivska građa o Univerzitetu u Beogradu*, Knj. II. Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu, 2004.
- Winkelbauer, Thomas. *Das Fach Geschichte an der Universität Wien. Von den Anfängen um 1500 bis etwa 1975*. Göttingen: V&R Unipress, Aufl. ed., 2018.
<https://doi.org/10.14220/9783737008143>

ČEDOMIR ANTIĆ, PhD, Associate Professor
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
Belgrade, Republic of Serbia
chedomir.antic@gmail.com

INTRODUCTION TO HISTORICAL STUDIES AS A COURSE AT THE UNIVERSITY OF BELGRADE

Summary

Since 1964, the Introduction to Historical Studies has been a course at the undergraduate studies of History at the Faculty of Philosophy of the University of Belgrade. There was a belief that Serbian university studies of history were lagging behind the European university education and that the methodological and theoretical studies were neglected from their very beginning in the 19th century. This article argues that the methodological and theoretical organization of seminars in German, Austrian and British universities were genuinely slow and reluctant, while the Balkan university traditions were similar to each other with limited government resources, undefined needs, and great discontinuities. A comparison of the development of theoretical, methodological, and introductory courses at the universities in Belgrade, Sofia, and Zagreb, shows striking similarities frequently instigated by direct influences. Differences appeared at the University of Zagreb only after the World War II and later during the period of transition from 1995 to 2010.

KEYWORDS: Introduction to Historical Studies, Historical Methodology, Leopold von Ranke, Mirjana Gross, Josip Matasović, Peter Bicilli, Sima Ćirković, Andrej Mitrović, Dušan T. Bataković, Marica Šuput